

ผลของโปรแกรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของผู้จำหน่ายผัก
อำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง

Effect of Protective Practice Program on pesticide Hazard among Vegetable Sellers
Khaochamao District, Rayong Province

คันสนีย์ แก้วดวงเล็ก, นิภา มหารัษฎพงศ์, ยุวดี รอดจากภัย
คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในผู้จำหน่ายผัก ได้แก่ ความรู้ แรงจูงใจป้องกันโรค แรงสนับสนุนทางสังคม และพฤติกรรมป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช โดยนำทฤษฎีแรงจูงใจเพื่อป้องกันโรคร่วมกับแรงสนับสนุนทางสังคมมาสร้างโปรแกรม กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้จำหน่ายผัก แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 25 คน กลุ่มเปรียบเทียบ 28 คน กลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ใช้ระยะเวลาในการวิจัยทั้งหมด 8 สัปดาห์ ประกอบด้วย 6 กิจกรรม ส่วนกลุ่มเปรียบเทียบไม่ได้รับโปรแกรม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลสำเร็จรูปทางสถิติ ได้แก่ แจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน Paired t-test และ Independent t-test

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลอง หลังการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความรู้ แรงจูงใจป้องกันโรค แรงสนับสนุนทางสังคม และพฤติกรรมป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพิ่มขึ้นจากก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) และกลุ่มทดลองมีผลต่างคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นมากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$)

โปรแกรมที่ประยุกต์ใช้ทฤษฎีแรงจูงใจเพื่อป้องกันโรคและแรงสนับสนุนทางสังคมทำให้ผู้จำหน่ายผักปฏิบัติตัวในการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ปลอดภัยขึ้น ดังนั้นสามารถนำโปรแกรมนี้ไปประยุกต์ใช้กับผู้จำหน่ายผักในพื้นที่อื่นหรือเกษตรกรที่ทำการเพาะปลูกพืชชนิดต่างๆ ได้

คำสำคัญ : ความรู้ แรงจูงใจเพื่อป้องกันโรค, แรงสนับสนุนทางสังคม, พฤติกรรม, ผู้จำหน่ายผัก

Abstract

The objective of this study was to examine the effect of protective practice program on pesticide hazard among vegetable sellers including the knowledge, motivation, social motivation, and the behavior for pesticide hazard protection. One of the target groups was experimental group containing the 25 people and the duration of the eight-week study consisted of all six events. The latter is compare group containing the 28 people who did not use this program. The descriptive statistic, percentage, mean, standard deviation, independent sample t-test, and the pair sample t-test were applied for this study.

The results showed that the mean score of knowledge, motivation, social motivation, and the behavior for pesticide hazard protection was significantly higher than before the experiment ($p < 0.05$). After the experiment, the mean score of the experimental group was statistically and significantly increased when compared to the comparison group ($p < 0.05$).

In conclusion, this finding showed that the application of Protection Motivation Theory and Social Support should prevent the vegetable seller from chemical pesticides. Thus, it was recommended that this program should be applied and extended to the other similar vegetable sellers in other areas or farmers who grow variety of plants.

Keywords : Knowledge, Protection Disease Motivation, Social Support, Behavior, Vegetable Seller

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยยังพบปัญหาการปนเปื้อนของสารเคมีในอาหารในปริมาณที่สูงเกินค่ามาตรฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ การปนเปื้อนของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในผัก พบว่า ตกค้างอยู่ในผักหลายชนิดและมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นทุกปี เนื่องจากการแข่งขันทางการตลาดที่ค่อนข้างสูงผู้บริโภคเลือกที่จะบริโภคผักที่มีรูปร่างภายนอกสวยงาม ไม่มีรอยตำหนิ (Mint K, 2005) การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชจึงเป็นอีกวิธีหนึ่งที่สามารถนำมาใช้เพิ่มผลผลิตและรักษาพืชผักได้ ซึ่งการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในปริมาณที่มากเกินไปปริมาณที่กำหนด ก่อให้เกิดผลกระทบทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งระบบ ตั้งแต่ผู้ผลิต ผู้จำหน่าย และผู้บริโภค ก่อให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจทั้งในระยะสั้นและระยะยาว (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2555)

ผู้จำหน่ายผักเป็นบุคคลที่ต้องรับสัมผัสและบริโภคผักทุกวัน มีโอกาสเสี่ยงที่จะได้รับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเข้าสู่ร่างกาย (อรนิภา ธารเจริญ, 2555) โดยจากข้อมูลการสำรวจ พบว่า ส่วนใหญ่ผู้จำหน่ายผักจะสัมผัสผักโดยตรง ไม่มีอุปกรณ์ในการป้องกัน เช่น สวมใส่เสื้อผ้าที่ไม่เหมาะสม สัมผัสผักด้วยมือเปล่ารับประทานอาหารและสูบบุหรี่ในขณะที่จำหน่าย ไม่มีการล้างมือหลังสัมผัสผัก และบริโภคผักที่ไม่ถูกสุขลักษณะ ซึ่งเกิดจากขาดความตระหนัก มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และขาดการควบคุมบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด (กมล เลิศรัตน์ มั่นขญา งามศักดิ์ และอานุกาฬ สังข์ศรีอินทร์, 2553) เมื่อต้องสัมผัสและบริโภคผักเข้าไปทุกวันทำให้เกิดการเจ็บป่วย ที่มีผลกระทบต่อสุขภาพทั้งระยะสั้นและระยะยาว ได้แก่ อาการแบบพิษเฉียบพลัน ผู้ป่วยมีอาการทันทีหลังจากสัมผัสสารเคมี เช่น คลื่นไส้ อาเจียน ปวดหัว อ่อนเพลีย ปวดท้อง เป็นต้น และอาการแบบพิษเรื้อรัง เช่น มะเร็ง อัมพฤกษ์ อัมพาต โรคผิวหนัง การพิการของทารกแรกเกิด เป็นต้น (อนามัย เทศกะทิก, 2551)

จากข้อมูลการสุ่มตรวจสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ปนเปื้อนในผัก ปี พ.ศ.2556 ของจังหวัดระยอง พบผักที่มีสารเคมีปนเปื้อน เช่น กวางตุ้ง กะหล่ำปลี ผักกาดขาว คะน้า พริก เป็นต้น ส่วนในพื้นที่อำเภอเขาชะเมา การสุ่มตรวจตัวอย่างผักในตลาดสด พบว่ามีโอกาสเสี่ยงต่อการรับสัมผัสและบริโภคผักที่มีสารเคมีปนเปื้อน (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดระยอง กลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภค และเภสัชสาธารณสุข, 2556) และจากข้อมูลการสุ่มตรวจหาสารเคมีตกค้างในร่างกายของประชาชนจำนวน 63 คน พบว่ามีระดับปริมาณเอ็นไซม์โคลีนเอสเตอเรส อยู่ในระดับเสี่ยงร้อยละ 50.79 และไม่ปลอดภัยร้อยละ 41.27 และผู้จำหน่ายผักส่วนใหญ่มีระดับปริมาณเอ็นไซม์โคลีนเอสเตอเรสอยู่ในระดับเสี่ยง รวมทั้งการดำเนินการในผู้จำหน่ายผักให้ประสบความสำเร็จได้ค่อนข้างน้อยเนื่องจากขาดความร่วมมือจากผู้จำหน่าย (อรนิภา ธารเจริญ, 2555)

ผู้วิจัยจึงนำทฤษฎีแรงจูงใจเพื่อป้องกันโรคร่วมกับแรงสนับสนุนทางสังคม มาสร้างโปรแกรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ประกอบด้วย การรับรู้ความรุนแรง การรับรู้โอกาสเสี่ยง ความคาดหวังในความสามารถของตนเอง และความคาดหวังในประสิทธิผลของการตอบสนอง ซึ่งทำให้เกิดแรงจูงใจในการป้องกันโรคของบุคคล มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลไปในทางที่ถูกต้อง และมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในที่สุด ร่วมกับแรงสนับสนุนทางสังคมช่วยให้มีการปฏิบัติตัวที่ถูกต้องทางด้านสุขภาพ ทำให้สุขภาพของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้นดีขึ้น ประกอบด้วย การสนับสนุนทางด้านอารมณ์ การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร และการสนับสนุนด้านเครื่องมือ ซึ่งนำมาประยุกต์ใช้เป็นรูปแบบในการดำเนินงานวิจัย เพื่อให้ผู้จำหน่ายผักมีพฤติกรรมในการป้องกันตนเอง ลดความเสี่ยงจากการสัมผัสและบริโภคผักที่มีสารเคมีตกค้าง นำไปสู่การมีสุขภาพที่ดีและการพัฒนาคุณภาพชีวิตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ทั่วไป

เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในผู้จำหน่ายผัก

วัตถุประสงค์เฉพาะ

1. เพื่อเปรียบเทียบ ความรู้ แรงจูงใจป้องกันโรค แรงสนับสนุนทางสังคม และพฤติกรรมป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ภายในกลุ่มทดลอง ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง
2. เพื่อเปรียบเทียบ ความรู้ แรงจูงใจป้องกันโรค แรงสนับสนุนทางสังคม และพฤติกรรมป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research) แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม เริ่มเก็บข้อมูลก่อนการทดลองในสัปดาห์ที่ 1 และหลังการทดลองในสัปดาห์ที่ 8 กลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ผู้วิจัยกำหนด ใช้ระยะเวลาในการวิจัยทั้งหมด 8 สัปดาห์ ประกอบด้วย 6 กิจกรรม การหาขนาดกลุ่มตัวอย่างใช้สูตรการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของประชากร 2 กลุ่มที่เป็นอิสระต่อกัน จากสมการ $n = 2 \left[\frac{(Z_{\alpha} + Z_{\beta})^2 \sigma^2}{\mu_1 - \mu_2} \right]^2$ โดยคำนวณหาจากการศึกษาของศิริพร สมบูรณ์ (2552) พบว่า เกษตรกรกลุ่มทดลองมีพฤติกรรมในการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเฉลี่ย $39.93 + 5.30$ คะแนน กลุ่มเปรียบเทียบ

มีพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเฉลี่ย $32.18 + 5.90$ คะแนน แทนค่าในสูตร ได้กลุ่มตัวอย่างไม่น้อยกว่า 25 คน กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์คัดเลือกเข้า (Inclusion criteria) อายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป ประกอบอาชีพจำหน่ายผักตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป สามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้ และยินยอมให้ความร่วมมือในการวิจัย เกณฑ์คัดเลือกรอก (Exclusion criteria) ผู้เข้าร่วมการวิจัยไม่สามารถเข้าร่วมการวิจัยได้ทุกครั้ง การสุ่มตัวอย่างใช้การสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi Stage Sampling) ขั้นตอนที่ 1 แบ่งตลาดสดในอำเภอเขาชะเมาออกเป็น 4 แห่ง ขั้นตอนที่ 2 สุ่มแบบง่าย (Random Sampling) โดยจับฉลากเลือก 1 แห่งเป็นกลุ่มทดลอง และ 1 แห่งเป็นกลุ่มเปรียบเทียบ ขั้นตอนที่ 3 สุ่มแบบยกกลุ่ม (Cluster Sampling) ได้ตลาดห้วยทับมอญ เป็นกลุ่มทดลองจำนวน 25 คน และตลาดน้ำเป็นกลุ่มเปรียบเทียบจำนวน 28 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยนำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 4 ท่าน พิจารณาความครอบคลุมในเนื้อหาของข้อคำถาม โดยนำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขไปทดลองใช้กับผู้จำหน่ายผักในตลาดเช้า อำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง จำนวน 30 คน นำผลที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยสูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Chronbach's Coefficient Alpha) โดยมีค่า Alpha Coefficient > 0.70 โดยประกอบด้วยแบบสอบถาม จำนวน 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบปิดและเปิด จำนวน 7 ข้อ

ส่วนที่ 2 ความรู้ในการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบ 4 ตัวเลือก จำนวน 10 ข้อ เกณฑ์การให้คะแนน ข้อความที่ตอบถูกให้ 1 และตอบผิดให้ 0 คะแนน คะแนนเต็ม 10 คะแนน

ส่วนที่ 3 แรงจูงใจป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ลักษณะข้อคำถามจำนวนเป็นแบบประเมินค่า 5 ระดับ จำนวน 20 ข้อ คะแนนเต็ม 100 คะแนน

ส่วนที่ 4 แรงสนับสนุนทางสังคม ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบประเมินค่า 3 ระดับ จำนวน 10 ข้อ คะแนนเต็ม 30 คะแนน

ส่วนที่ 5 พฤติกรรมป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบประเมินค่า 5 ระดับ จำนวน 15 ข้อ คะแนนเต็ม 75 คะแนน

โปรแกรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ทำกิจกรรมทั้งหมด 6 กิจกรรม ประกอบด้วยกิจกรรมดังนี้

กิจกรรมที่ 1 “เรียนรู้และเข้าใจ”

อธิบายรายละเอียดกิจกรรมพร้อมแจกคู่มือการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในผู้จำหน่ายผัก เนื้อหาประกอบด้วย การปนเปื้อนของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่พบในผัก เส้นทางการรับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเข้าสู่ร่างกาย อาการจากการได้รับสารเคมีกำจัดศัตรูพืช และการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

กิจกรรมที่ 2 “แรงสนับสนุนต่อการป้องกัน”

จัดตั้งทีมอาสาสมัครให้เป็นผู้คอยสังเกต ติดตาม แนะนำ กระตุ้นเตือน และให้กำลังใจ เพื่อการเฝ้าระวังพฤติกรรมเสี่ยงของผู้เข้าร่วมกิจกรรม และให้ความรู้ผ่านเสียงตามสายในเรื่องข้อมูลการปนเปื้อนของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในผัก กรณีการเกิดอันตรายในผู้ที่สัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืช และการป้องกันอันตรายในผู้จำหน่ายผัก ในทุกวันอาทิตย์ เวลา 11.45-12.00 น. สัปดาห์ละ 1 ครั้ง

กิจกรรมที่ 3 “เปิดโอกาสสู่ภัยร้าย”

ประเมินโอกาสเสี่ยง โดยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแต่ละคน เข้าพบและทำการประเมินโอกาสเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากแผนภาพทางร่างกาย (Body Map) ได้แก่ เส้นทางการเข้าสู่ร่างกายของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช อาการที่เกิดขึ้นกับร่างกาย และเส้นทางการรับสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของผู้จำหน่ายผัก

กิจกรรมที่ 4 “ภัยร้ายครอบงำ”

พูดคุยเรื่อง ท่านมีการรับรู้ถึงอันตรายในการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างไร โดยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแต่ละคนเข้าพบและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับอันตรายจากสารเคมีที่ปนเปื้อนมาจากผักที่จำหน่าย

กิจกรรมที่ 5 “สู้ไว้เราทำได้”

นักวิชาการสาธารณสุขร่วมพูดคุยให้คำแนะนำ ให้กำลังใจ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดความมั่นใจในตนเองที่จะปฏิบัติตามคำแนะนำอย่างถูกต้อง มีบอร์ดแสดงการปฏิบัติเพื่อการป้องกันตนเองได้แก่ การสวมถุงมือ การสวมใส่เสื้อผ้าที่เหมาะสม หลีกเลี่ยงการรับประทานอาหารและงดการสูบบุหรี่ในช่วงเวลาจำหน่าย การล้างมือ การเลือกและล้างผัก แจกสมุนไพรรางจืด และสุ่มตรวจหาการปนเปื้อนของสารเคมีในผัก ด้วยชุดทดสอบยาฆ่าแมลง MUPK

กิจกรรมที่ 6 “สุขภาพดี เริ่มต้นที่คุณ”

นักวิชาการสาธารณสุขร่วมพูดคุยแนะนำถึงการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช รวมถึงให้คำปรึกษาแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อสร้างแรงกระตุ้นเตือนถึงความเสี่ยงที่เกิดขึ้นกับตนเองจากการได้รับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ปนเปื้อนมาจากผัก

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไป จากการศึกษา พบว่า กลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีคุณลักษณะทางประชากรที่ใกล้เคียงกัน คือ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงที่มีอายุระหว่าง 41-50 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีสถานภาพสมรส และประกอบอาชีพจำหน่ายผักเป็นระยะเวลา 7 วัน/สัปดาห์ โดยที่กลุ่มทดลองร้อยละ 56.0 สามารถจำหน่ายผักได้ 50 กิโลกรัมขึ้นไป ในขณะที่กลุ่มเปรียบเทียบร้อยละ 64.3 สามารถจำหน่ายผักได้น้อยกว่า 30 กิโลกรัม ซึ่งทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบรับซื้อผักมาจำหน่ายจากตลาดขายส่งผักสามย่าน อำเภอคลอง จังหวัดระยอง

2. เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้ แรงจูงใจป้องกันโรค แรงสนับสนุนทางสังคม และพฤติกรรมป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ภายในกลุ่มทดลอง ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง พบว่า กลุ่มทดลอง หลังการทดลองมีความรู้ป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช แรงจูงใจป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช แรงสนับสนุนทางสังคม และพฤติกรรมป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพิ่มขึ้นจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้ แรงจูงใจป้องกันโรค แรงสนับสนุนทางสังคม และพฤติกรรมป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ภายในกลุ่มทดลอง ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง

ตัวแปรที่ศึกษา	$\bar{X}$	SD	95%CI		t	p-value
			Lower	Upper		
ความรู้						
ก่อนการทดลอง	5.44	1.56	1.57	3.23	5.94	<0.001
หลังการทดลอง	7.84	1.28				
แรงจูงใจป้องกันโรค						
ก่อนการทดลอง	54.72	9.73	31.04	39.52	17.81	<0.001
หลังการทดลอง	90.00	6.08				
แรงสนับสนุนทางสังคม						
ก่อนการทดลอง	11.68	2.56	7.63	9.73	17.05	<0.001
หลังการทดลอง	20.36	0.86				
พฤติกรรม						
ก่อนการทดลอง	35.44	8.91	24.00	32.56	13.64	<0.001
หลังการทดลอง	65.76	6.80				

3. เปรียบเทียบผลต่างคะแนนเฉลี่ยความรู้ แรงจูงใจป้องกันโรค แรงสนับสนุนทางสังคม และพฤติกรรมป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง พบว่า กลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ หลังการทดลองมีความรู้ป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช แรงจูงใจป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช แรงสนับสนุนทางสังคม และพฤติกรรมป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพิ่มขึ้นจากก่อนการทดลอง และกลุ่มทดลองมีผลต่างคะแนนเฉลี่ยความรู้ป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช แรงจูงใจป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช แรงสนับสนุนทางสังคม และพฤติกรรมป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพิ่มขึ้นมากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบผลต่างของคะแนนเฉลี่ยความรู้ แรงจูงใจป้องกันโรค แรงสนับสนุนทางสังคม และพฤติกรรมป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง

ตัวแปรที่ศึกษา	n	$\bar{X}$	$SD_{\bar{d}}$	95%CI		t	p-value
				Lower	Upper		
ความรู้							
กลุ่มทดลอง	25	2.40	2.02	0.33	2.75	2.52	0.014
กลุ่มเปรียบเทียบ	28	0.86	2.33				
แรงจูงใจป้องกันโรค							
กลุ่มทดลอง	25	35.28	4.54	26.68	40.81	9.59	<0.001
กลุ่มเปรียบเทียบ	28	1.70	4.67				
แรงสนับสนุนทางสังคม							
กลุ่มทดลอง	25	8.68	2.54	7.49	9.73	15.69	<0.001
กลุ่มเปรียบเทียบ	28	0.07	1.09				
พฤติกรรม							
กลุ่มทดลอง	25	30.32	0.37	21.58	30.34	12.17	<0.001
กลุ่มเปรียบเทียบ	28	2.33	2.65				

สรุปและอภิปรายผล

จากผลการศึกษา พบว่า ผู้จำหน่ายผักกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีคุณลักษณะทางประชากรที่ใกล้เคียงกัน และประกอบอาชีพจำหน่ายผักเป็นอาชีพหลัก โดยจำหน่ายผักทุกวัน และรับซื้อผักมาจำหน่ายจากตลาดขายส่งผักสามย่าน อำเภอคลองจั่นจระยอง แต่มีปริมาณการจำหน่ายผักในแต่ละวันแตกต่างกัน โดยกลุ่มทดลองจำหน่ายผักต่อวันได้มากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ จากปริมาณผักที่จำหน่ายได้แต่ละวันอาจมีผลต่อการรับสัมผัสและปริมาณการสะสมของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในร่างกายที่แตกต่าง อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบผลของโปรแกรมในเรื่องความรู้ป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช แรงจูงใจป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช แรงสนับสนุนทางสังคม และพฤติกรรมป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช พบว่า ผู้จำหน่ายผักกลุ่มทดลองมีคะแนนเพิ่มขึ้นจากหลังการทดลอง และมากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$)

ความรู้ป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช คือ ผู้จำหน่ายผักต้องมีความรู้ ความเข้าใจเรื่องช่องทางการรับสารเคมีเข้าสู่ร่างกาย ความรุนแรงของสารเคมี และวิธีการป้องกันตนเองจากการสัมผัสและการบริโภคผักที่มีสารเคมีตกค้าง สอดคล้องกับงานวิจัยของอรณีญา ธารเจริญ (2555) พบว่า กลุ่มผู้จำหน่ายผักรับรู้ว่ามีอันตรายต่อสุขภาพ ร้อยละ 65.3 และเชื่อว่ามีอันตรายต่อสุขภาพ ร้อยละ 82.28 และสอดคล้องกับงานวิจัยของอรรพรรณ คำวิสัย (2554) พบว่า หลังการทดลอง

เกษตรกรมีคะแนนเฉลี่ยความรู้เพิ่มขึ้นอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 80.0 เพื่อนำไปสู่การสร้างแรงจูงใจป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ได้แก่ การรับรู้โอกาสเสี่ยง การรับรู้ความรุนแรง ความคาดหวังในความสามารถของตนเอง และความคาดหวังในประสิทธิผล เมื่อได้รับแรงจูงใจทั้ง 4 ด้าน จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคล และมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพไปในทางที่ถูกต้อง (Roger, 1975) ซึ่งในโปรแกรมมีการจัดกิจกรรม ได้แก่ การบรรยาย แสดงความคิดเห็น สาธิต แนะนำ และกระตุ้นเตือน เช่น การประเมินโอกาสเสี่ยงโดยใช้แผนภาพทางร่างกาย แสดงความคิดเห็นต่ออันตรายในการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืช สาธิตการปฏิบัติเพื่อป้องกันตนเอง เช่น สวมถุงมือ การล้างมือ การล้างผักอย่างถูกวิธี เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของเตี๊ตเตี๊ยม วรพนชาติ (2553) พบว่า หลังการทดลอง เกษตรกรมีคะแนนเฉลี่ยแรงจูงใจเพื่อป้องกันโรค รวมทั้ง 4 ด้าน เพิ่มขึ้นจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) จะเห็นได้ว่าเมื่อเกิดแรงจูงใจแล้วต้องได้รับแรงสนับสนุนทางสังคมเพื่อเป็นตัวช่วยเสริม ซึ่ง House (1985) กล่าวว่า การได้รับแรงสนับสนุนทางสังคมช่วยให้บุคคลมีการปฏิบัติตัวที่ถูกต้องทางด้านสุขภาพทำให้สุขภาพของบุคคลหรือกลุ่มนั้นดีไปด้วย ได้แก่ การสนับสนุนทางอารมณ์ การสนับสนุนด้านข้อมูล ข่าวสาร และการสนับสนุนด้านเครื่องมือ เช่น การแนะนำจากเจ้าของตลาดให้จำหน่ายผักที่ปลอดสารพิษ การให้ความรู้ผ่านเสียงตามสายในการป้องกันตนเองจากการสัมผัสและบริโภคผัก และ

การสนับสนุนอุปกรณ์เครื่องมือในการตรวจและป้องกันในผู้จำหน่ายผัก ซึ่งเป็นแรงสนับสนุนจากภายนอกที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของโปรแกรมมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของเตีตเตี้ยว วรณชาติ (2553) พบว่า แรงจูงใจเพื่อป้องกันโรคมะเร็งสัมพันธ์ทางบวก ระดับสูงกับแรงสนับสนุนทางสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) นำไปสู่การมีพฤติกรรมป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช จากโปรแกรม พบว่า หลังการทดลอง ผู้จำหน่ายผักมีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพิ่มขึ้นจากก่อนการทดลอง แต่ควรทำการศึกษาโดยเพิ่มระยะเวลาในการทดลองมากขึ้น เพื่อความคงทนของพฤติกรรมเพราะการที่จะทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ต้องใช้ระยะเวลาอย่างน้อย 6 เดือน โดยผู้จำหน่ายผักมีการปฏิบัติตัวในการป้องกันตนเองตั้งแต่ ระยะก่อนการจำหน่ายผัก ขณะจำหน่ายผัก และหลังการจำหน่ายผัก เช่น ทำความสะอาดผักก่อนนำมาจำหน่าย การสวมถุงมือ สวมเสื้อแขนยาว กางเกงขายาว ใส่ผ้ากันเปื้อน ไม่รับประทานอาหารในขณะที่จำหน่ายผัก ล้างมือหลังจำหน่ายผัก ทันที และล้างผักก่อนนำไปรับประทาน สอดคล้องกับงานวิจัยของชิณพงศ์ ดาด้วง (2555) พบว่า การปฏิบัติตัวในการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูในกลุ่มทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$)

ดังนั้นผลของโปรแกรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของผู้จำหน่ายผัก อำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง สามารถเพิ่มความรู้ แรงจูงใจป้องกันโรค แรงสนับสนุนทางสังคม และพฤติกรรมป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช จึงสามารถนำโปรแกรมไปประยุกต์ใช้กับผู้จำหน่ายผักพื้นที่อื่นหรือเกษตรกรที่ทำการเพาะปลูกพืชชนิดต่างๆ ได้ โดยสามารถนำไปปรับเปลี่ยนกิจกรรมให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่หรือกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้จำหน่ายผักและส่งเสริมให้ผู้จำหน่ายผักมีพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การลดผลกระทบจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ปนเปื้อนในผักของผู้จำหน่ายผักนั้น ต้องป้องกันการสัมผัสและบริโภคผัก เพราะส่วนใหญ่ผู้จำหน่ายผักจะได้รับสารเคมีเข้าสู่ร่างกายจากการสัมผัสและบริโภค ซึ่งเสี่ยงต่อการเป็นอันตรายต่อสุขภาพ

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. หากจะทำการศึกษาในลักษณะเดียวกันควรมีระยะเวลาในการติดตามผลมากกว่าเดิม เพื่อประเมินความคงทนของโปรแกรมต่อไป
2. สามารถนำโปรแกรมไปประยุกต์ใช้กับผู้จำหน่ายผักพื้นที่อื่นหรือเกษตรกรที่ทำการเพาะปลูกพืชชนิดต่างๆ ได้
3. ควรมีการศึกษาถึงระดับโคเลสเตอรอลในการวิจัยครั้งต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กมล เลิศรัตน์ มนัญญา งามคักดี และอาณภาพ สังข์ศรีอินทร์. (2553). R&D เพื่อการบริโภคผักและผลไม้ : บนเส้นทางสู่คุณภาพชีวิต. ขอนแก่น : หจก.โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.
- ชิณพงศ์ ดาด้วง. (2555). ผลของโปรแกรมส่งเสริมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในผู้รับจ้างฉีดพ่นอำเภอกมลาไสย จังหวัดหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา.
- เตีตเตี้ยว วรณชาติ. (2553). ผลของโปรแกรมแรงจูงใจเพื่อป้องกันโรคกับแรงสนับสนุนทางสังคมต่อการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศิริพร สมบูรณ์. (2552). ผลการประยุกต์แบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพร่วมกับการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อพฤติกรรม การป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในเกษตรกร อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2555). รายงานประจำปี 2012 สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. กรุงเทพฯ : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.
- สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดระยอง กลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภค และเภสัชสาธารณสุข. (2556). การสุ่มตรวจตรวจสอบปนเปื้อนในอาหาร ปี 2556. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.rayongfda.org/>. 2556.
- อนามัย เทศกะทีก. (2551). อาชีวอนามัยและความปลอดภัย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โอ. เอส. พริ้นตริง. เฮ้าส์.

- อรนิภา ธารเจริญ. (2555). การรับรู้อันตรายจากสิ่งปนเปื้อนในผักสดของผู้จำหน่ายผัก ในตลาดสดแห่งหนึ่งในจังหวัดกาฬสินธุ์. **วารสารวิจัย มข. (บศ.).** 12(3) : 97-104.
- อรรวรรณ คำวิลัย. (2554). การเปรียบเทียบการให้สุขศึกษาที่เหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลง ความรู้และพฤติกรรม การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลท่าใหม่อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา.
- Mint, K. (2007) Quality and Safety in the fresh produce marketing chain in Myanmar. [online]. available : <http://ftp.fao.org/docrep/fao/meeting/011/ag102e/ag102e00.pdf>.
- Roger, R.W. (1975). A Protection Motivation Theory of Fear Appeals and Attitude Change. **Journal of Psychology.** 91 : 93-114.
- House, J.S. (1985). **Work Stress and Social Support.** California: Addison - Wesley.